

Utjecaj hrvatske usmene književnosti na mlade u elektroničkim medijima

Vedran Čačić, mag. hist & mag. educ. hist.

hrvatskimitovi@gmail.com ; vcacic@gmail.com

Sažetak

Hrvatski mitovi i legende naziv je portala koji je nastao u svibnju 2012. u svrhu edukacije građana o usmenoj književnosti, mitovima i legendama. Kao osnivač portala došao sam u doticaj s mnogim ljudima koji se bave sličnim inicijativama, a imao sam i priliku kao nastavnik u školi prezentirati portal djeci u nižim i višim razredima osnovne škole. Usmena tradicija sve je zastupljenija u elektroničkim medijima i to je trend koji će i u budućnosti imati samo uzlaznu putanju. O problematici usmene tradicije i elektroničkih medija govorit ću s aspekta osnivača portala koji popularizira usmenu tradiciju, ali i s aspekta nastavnika u osnovnoj školi.

Ključne riječi: mitologija, mitovi, usmena književnost, elektronski mediji, djeca i mladež

Mitovi i legende u osnovnoj školi

U osnovnoj školi vodio sam slobodne aktivnosti i sastavio grupu malih povjesničara, koji su bili oduševljeni prilikom da se upoznaju s vlastitom prošlošću i tradicijom. Treći i četvrti razredi pokazuju veliko zanimanje za povijest, što je vjerojatno rezultat školskog programa koji im nudi samo zrnice povijesti u sklopu predmeta priroda i društva. Slobodne aktivnosti pokazale su se savršenim načinom da učenici zadovolje svoju znatiželju i adekvatno se pripreme za predmet povijesti s kojim će se sresti u petom razredu.

Osim trećih i četvrtih razreda, koji su se s portalom i povijesti upoznali preko slobodnih aktivnosti, u višim je razredima u sklopu redovne nastave portal poslužio kao adekvatan nastavni materijal i osvježanje pri objašnjavanju zahtjevnih tema. Na primjer, kad smo govorili o Franji Josipu, djeci je bilo zanimljivo čuti i anegdotu o njemu koja se provlači kroz usmene predaje. Svake godine djeca idu u maškare, ali školski program nije adekvatno objasnio tradicionalnu osnovu tog običaja. Zbog velikog interesa djece, karneval smo sa slobodnih aktivnosti proširili i na sat likovnog, pa smo izradili plakat koji prikazuje povezanost mitskih božanstava s maskiranjem i karnevalom.

Nažalost, u nekim školama nailazimo na otpore kada govorimo o mitovima i pretkršćanskim običajima. Kao katolik, ali prije svega i član akademske zajednice, bio sam suočen sa, mogli bismo reći, vjerskom indoktrinacijom. Prema shvaćanjima nekih,

mitovi su praznovjerje, hereza i o njima ne treba govoriti. Drugi su suzdržani, a trećima su čak i arheološki nalazi krapinskog pračovjeka svojevrsna opasnost za vjeru. Čak i kad bismo se složili s ovim postavkama, moramo imati u vidu da je riječ o školskoj instituciji, a ne o propovjedaonici, dok je „vjersko-ideološki rat“ protiv povijesne znanosti osobito opasan kada se vodi preko djece, koja na kraju ostaju izgubljena i ne znaju više čemu smiju vjerovati. Na taj način gubimo slobodu vlastitog razmišljanja i kritičko razmišljanje zatvaramo unutar vjerskih dogmi.

Drugi problem je školski program, u kojem se helenska kultura detaljnije obrađuje nego vlastita. Općenito su djeca u osnovnoj školi jako dobro upoznata s grčkom mitologijom, ali vrlo malo ili gotovo ništa ne znaju o hrvatskoj. Trebamo se zapitati je li u redu da djeca u našim školama prvo upoznaju širi europski kontekst mitologije, a zatim tek doznaju ponešto o vlastitoj tradiciji i vjerovanjima.

Elektronički mediji kao nositelji usmene tradicije

Rad s usmenom tradicijom i kulturom uopće na internetu vrlo je nezahvalan posao jer ne donosi nikakvu zaradu, a do bilo kakvog načina financiranja teško je doći. Bez obzira na opseg, kvalitetu i važnost sadržaja portala, nećete biti prepoznati od oglašivača i sponzora, kao što su to neki portali na razini tabloida. Podrška koju sam imao u svojem radu je odobravanje akademske zajednice i nekih sličnih portala. Pri osnivanju stranice ugledao sam se na *Hrvatski povijesni portal*, a njegov osnivač, Miljenko Hajdarović, bio je otvoren za pitanja i dao mi je nekoliko korisnih savjeta.

Mislim da je cijela akademska zajednica svjesna problema slabog ulaganja u kulturu i znanost, što rezultira slabom popularizacijom kulturno-znanstvenih sadržaja na internetu. Većina portala koji prate teme iz povijesti, kulture i arheologije nastali su na inicijativu studenata, profesora i nastavnika. Dobar primjer za to je već prije spomenuti *Hrvatski povijesni portal*, te portal *Arheologija.hr*, koji je nastao na inicijativu studenata Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

Nezainteresiranost sponzora za financiranje elektroničkih medija koji prate teme iz povijesti i kulture rezultirao je osnivanjem cijelog niza udruga. Udruge su jedini način da kulturno-povijesni programi dođu do adekvatnih državnih financijskih sredstava ili do novca Europske unije. Tako su i *Hrvatski mitovi i legende* dobili svoju udrugu, s nadom da će u budućnosti kvalitetnim programima s područja kulture i povijesti dati svoj doprinos očuvanju hrvatske narodne baštine.

Gdje god je bilo moguće, na portalu sam navodio literaturu koja mi je poslužila kao izvor za članak, zbog znanstvene odgovornosti, i zato što sam svjestan koliko štetu nanose portali koji bez navođenja izvora prenose tuđe tekstove. Odabir literature nije bio jednostavan posao, ali sa svojeg aspekta ne mogu reći da postoji „loša literatura“, jer i ona može biti iskorištena za kritiku pogrešnog pristupa pri proučavanju zadane teme. Na području crkvenih legendi i običaja najzahvalnijom se pokazala knjiga francuskog autora Philippea Waltersa pod nazivom *Kršćanska*

mitologija. Ta knjiga vjerno objašnjava realnu potrebu Katoličke crkve za preuzimanjem mitova koji poslije postaju osnova za svetačke legende, drugim riječima, prvi sveci zamjenjuju pretkršćanske bogove i na taj način pomažu da se „pogani“ lakše pokrste, te na taj način postaju dio nove monoteističke religije s prikrivenim elementima politeizma. Kada govorimo o legendama, potrebno je istaknuti Dražena Kovačevića i njegovu trilogiju *Legende i predaje Hrvata*. Kovačević je sustavno prikupio većinu legenda i predaja, ali neupitno se nadovezuje na neke ranije autore kao što su Ivan Lozica, Stipe Botica i Maja Bošković-Stulli. Od svih hrvatskih autora na području istraživanja usmenih predaja najviše se istaknula odnedavno pokojna Maja Bošković-Stulli, koja i dalje ostaje najvažniji autor s područja etnologije i usmene književnost.

Što se sadržaja tiče, *Hrvatski mitovi i legende* postali su portal s raznolikim sadržajem koji populariziraju kroz razne rubrike. Sadržaj smo podijelili ovako:

1. Hrvatske legende i predaje – legende i predaje razvrstane prema regiji u kojoj su nastale. Zanimljivi članci koji govore o mentalitetu ljudi i njihovim vjervanijama, ali i o lokalnoj povijesti pojedine regije ili grada.
2. Narodna vjerovanja – narodna vjerovanja, običaji i obredi. Članci koji govore o narodnoj tradiciji, ali i znanstvena istraživanja na tragu povezanosti pretkršćanskih mitova s crkvenim legendama i demonologijom.
3. Mitovi – hrvatski mitovi, ali i mitovi iz svih dijelova svijeta. Hrvatsku mitologiju nemoguće je objasniti ako je ne stavimo u širi kontekst i usporedimo s mitovima koji se pojavljuju diljem našega planeta.
4. Povijesni izvori – prijevodi izvornih tekstova s latinskog ili prijepis originalnih tekstova i dokumenata. Rubrika koja bi trebala pomoći studentima i povjesničarima prilikom istraživanja, jer donosi izvorne tekstove i dokumente.
5. Tragovima prošlosti – fotoreportaže s mjesta događaja: povijesni skupovi, manifestacije, posjeti mjestima od povijesne važnosti i sl.
6. Udruga hrvatski mitovi i legende – akti, članci i dokumenti vezani uz udruhu.

Portal *Hrvatski mitovi i legende* bilježi stalan porast broja korisnika, dobivamo povratne informacije od zadovoljnih roditelja, koji nam šalju i neke zanimljive materijale. Međutim, moram ustvrditi da je mnogo više odraslih korisnika portala koji tek posredno svoj interes za usmenu tradiciju prenose na svoju djecu. Suradnjom s kolegama i drugim obrazovnim portalima doznao sam da su turističke zajednice diljem Hrvatske pokrenule projekte u svrhu oživljavanja zaboravljenih običaja. Najbolji je možda primjer oživljavanje pretkršćanskih običaja tijekom karnevala, rekonstrukcijom tradicionalnih maski, pokladnog jahanja i sličnih tradicija. Hvalevrijedni

su projekti pojedinih udruga na planu obnavljanja starih vodenica, tradicionalnih kuća i sakupljanja predmeta koji su postali temelj za osnivanje zavičajnih muzeja.

Veseli nas sustavni rast broja korisnika, ali jedan je od ciljeva portala i da korisnike aktivno angažira preko udruge. Korisnici su se do sada pokazali kao hvaljevidan izvor kada govorimo o ustupanju literature i usmenoj tradiciji. Facebook stranica *Puntarske čakule* nepresušan je izvor usmene tradicije, a njihove predaje vezane uz Punat i otok Krk značajno su obogatile naš portal. Nadamo se da ćemo aktivnim angažmanom naših korisnika i suradnjom sa stranicama kao što su *Puntari* podići kvalitetu portala i doći do novih spoznaja o našoj prošlosti i tradiciji.

Moram napomenuti kako nas je četvrti okrugli stol potaknuo na djelovanje, pa smo u međuvremenu osnovali udruhu *Hrvatski mitovi i legende* koja se bavi zaštitom hrvatske narodne baštine. Rođena je ideja o slikovnici koja bi bila namijenjena nižim razredima osnovnih škola, pa se nadamo da će uz stanovite napore ideja biti i realizirana.